

LÆGDOMMERES REPRÆSENTATIVITET

Undersøgelse vedrørende perioden 1.1.2016 til 31.12.2019.

1. Indledning

I år 2000 gennemførte Justitsministeriets Forskningskontor for første gang en undersøgelse af lægdommeres repræsentativitet. Undersøgelsen omfatter både de lægdommere, der havde fungeret i perioden 1996-1999, og dem, der var udtaget for perioden 2000-2003.¹

Undersøgelsen viste bl.a., at der var udtaget relativt få personer af anden etnisk herkomst end dansk som lægdommere. På denne baggrund besluttede Justitsministeriet ved en ændring af grundlistebekendtgørelsen at præcisere, at der ved udvælgelsen af personer til grundlisterne så vidt muligt skal tilstræbes en repræsentation af etniske minoriteter svarende til deres andel af befolkningen i kommunen.² I et brev til Retsudvalget understregede Justitsministeriet, at der hermed ”mere tydeligt [tilkendegives], at kommunernes grundlisteudvalg ved kommende udvælgelser af personer til grundlisterne skal være særligt opmærksomme på dette spørgsmål.”

Med henblik på at belyse om lægdommernes repræsentativitet havde ændret sig, blev der igen i 2004 gennemført en undersøgelse, denne gang vedrørende dem, der var udtaget til at være lægdommere for perioden 2004-2007.³ Imidlertid viste også denne undersøgelse, at forholdsvis få personer af anden etnisk herkomst end dansk var blevet udtaget til lægdommere.

I forlængelse heraf ændredes bekendtgørelsen om lægdommere i februar 2007, idet der i en ny § 5 a blev angivet, at grundlisteudvalget – ved fremsendelse af listen over de personer, der er udtaget af udvalget – skriftligt skal redegøre for, hvordan udvalget har søgt at sikre sig, at de udtagne personer udgør et alsidigt sammensat udsnit af kommunens befolkning.⁴ På den baggrund blev endnu en undersøgelse gennemført. Denne gang vedrørende dem, der var udtaget til at være lægdommere for

¹ Rapporten er tilgængelig på Justitsministeriets hjemmeside:

<http://www.justitsministeriet.dk/arbejdsomr%C3%A5der/forskning/rapporter-fra-forskningskontoret/forskningsrapporter-2000>

² Bekendtgørelse nr. 681 af 10. juli 2000.

³ Se <http://www.justitsministeriet.dk/arbejdsomr%C3%A5der/forskning/rapporter-fra-forskningskontoret/forskningsrapporter-2004>

⁴ Bekendtgørelse nr. 152 af 20. februar 2007.

perioden 2008-2011.⁵ Denne undersøgelse viste en forbedret etnisk repræsentativitet blandt lægdommere. For perioden herefter, 2012-2015, blev lægdommernes repræsentativitet igen undersøgt, og heraf fremgik en yderligere forbedring af den etniske repræsentativitet blandt lægdommere. Dog fortsat ikke en fuldt ud repræsentativ andel.

Med henblik på at belyse om andelen af lægdommere med anden etnisk baggrund er forbedret yderligere og for at belyse lægdommernes repræsentativitet i øvrigt, er der gennemført endnu en undersøgelse af repræsentativiteten blandt lægdommere. Denne gang for de lægdommere, der er udtaget for den kommende 4-årige periode fra 1.1.2016 til 31.12.2019.

2. Undersøgelsens materiale

Fra Østre og Vestre Landsret er der indhentet oplysninger om, hvilke personer der er udtaget til lægdommere for perioden 1.1.2016 – 31.12.2019, i det følgende omtalt som 2016-udvalget. Det er de to landsretter, der på baggrund af grundlisterne udtager den personkreds, der skal fungere som lægdommere. Grundlisterne omfatter ca. dobbelt så mange personer som dem, der ender med at blive lægdommere. Efter at have frasorteret personer, der ikke opfylder betingelserne for at blive lægdommere,⁶ foretager Østre og Vestre Landsret en tilfældig udvælgelse af det ønskede antal lægdommere blandt de resterende personer på grundlisterne. Tilfældighedsprincippet sikres ved, at der anvendes lodtrækning.

I og med at der foretages en tilfældig udvælgelse af personerne fra grundlisterne, bør sammensætningen af den gruppe, der endelig udvælges, afspejle grundlisternes sammensætning. Dog kan persongruppen der frasorteres, fordi betingelserne for at blive lægdommere ikke opfyldes, tænkes at udgøre et skævt udsnit, som bevirker, at personerne i det endelige udvalg er mindre repræsentative, end dem på grundlisterne er. En nærmere undersøgelse heraf viser, at der på enkelte punkter er nogle forskelle mellem persongruppen i henholdsvis grundlisterne og det endelige udvalg.⁷

⁵ Se <http://www.justitsministeriet.dk/arbejdsomr%C3%A5der/forskning/rapporter-fra-forskningskontoret/forskningsrapporter-2007>

⁶ Eksempelvis personer der er straffet for alvorlige lovovertrædelser.

⁷ Sammenligningen viser, at der ikke er signifikant forskel på grundlisten og det endelige udvalg med hensyn til personernes kønsfordeling, aldersgennemsnit og andel med anden etnisk herkomst end dansk. For så vidt angår uddannelse, er der en lille, men signifikant underrepræsentation af personer med grundskoleuddannelse og erhvervsfaglig uddannelse blandt det udtrukne udvalg af lægdommere i forhold til grundlisten. Samtidig er der en lille, men signifikant overrepræsentation af personer med gymnasial uddannelse og lang videregående uddannelse blandt det udtrukne udvalg af lægdommere i forhold til grundlisten, mens der ikke er nogen forskel på andelen af personer med henholdsvis kort- og mellemlang videregående uddannelse blandt lægdommerne i forhold til grundlisten. Med hensyn til socioøkonomisk status ses en lille, men signifikant underrepræsentation af selvstændige blandt det udtrukne udvalg af lægdommere i forhold til grundlisten. For alle andre socioøkonomiske kategorier er der ingen forskel på persongruppen blandt lægdommerne i forhold til på grundlisten.

Oplysningerne om persongruppen i grundlisterne og i det endelige udvalg (læggdommere) fra Østre og Vestre Landsret er suppleret med information fra Danmarks Statistik vedrørende personernes køn, alder, etniske herkomst, uddannelsesforhold og beskæftigelsesmæssige status. Det samlede data er leveret som tabelmateriale, hvilket efterfølgende er bearbejdet af Justitsministeriets Forskningskontor.

I det følgende sammenlignes læggdommere med hele befolkningen ud fra de ovennævnte faktorer med henblik på at få indtryk af, hvor repræsentativt et udsnit læggdommerne udgør. Desuden sammenlignes med personer, der var læggdommere i de foregående perioder (1996-, 2000-, 2004-, 2008- og 2012-udvalget) for at vurdere, om der i løbet af årene er sket ændringer i repræsentativiteten. Som nævnt sammenlignes også med persongruppen fra grundlisterne.

2016-udvalget omfatter i alt 11.941 personer, som har valide personnumre og er mellem 18 og 65 år ved læggdommerperiodens start.

Det bemærkes, at de lister over læggdommere, Forskningskontoret har modtaget fra landsretterne, senere ændres en smule, idet de udtagne personer kan begære sig fritaget fra hvervet som læggdommer, hvis de opfylder bestemte betingelser, jf. retsplejelovens § 71. Eksempelvis har personer, der er fyldt 60 år, krav på fritagelse.

3. Køn

Som det ses af tabel 1, er andelen af mænd og kvinder blandt læggdommerne stort set den samme, hvilket svarer til kønnenes fordeling i befolkningen. Undersøgelserne af de tidligere års udvalg af læggdommere har vist en mindre, men signifikant overrepræsentation af mænd. På dette område er repræsentativiteten således i dag fuldstændig.

Tabel 1. Kønsfordelingen i befolkningen* og blandt læggdommere.

	Befolkningen	2016-udvalget
Mand	50,4 %	50,5 %
Kvinde	49,6 %	49,5 %
I alt	100 %	100 %

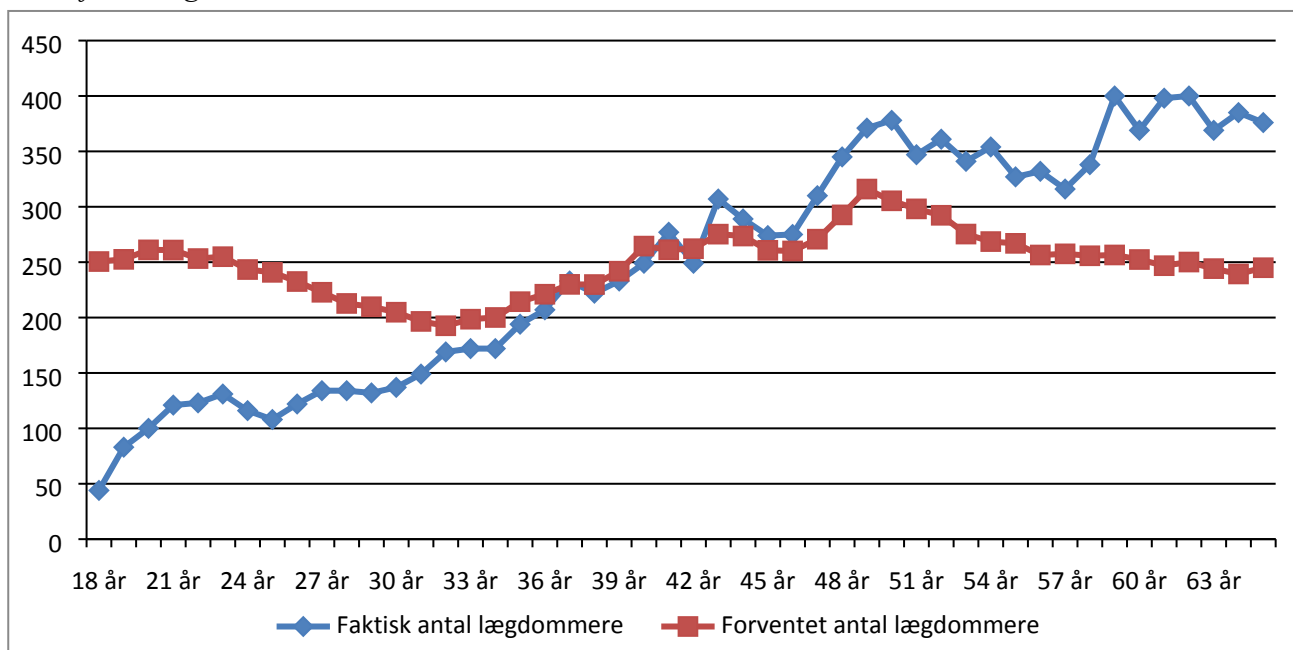
* ”Befolkningen” omfatter her som i det følgende alene de aldersgrupper, der kan udtages som læggdommere.

4. Alder

Personer, der udtages til læggdommere, skal være mellem 18 og 65 år ved læggdommerperiodens start. Det er aldersfordelingen på dette tidspunkt, der ligger bag oplysningerne i figur 1.

Som det ses af figuren, er aldersgrupperne fra midten af 40'erne og ældre overrepræsenterede blandt lægdommerne, mens aldersgrupperne fra midten af 30'erne og yngre modsat er underrepræsenterede.

Figur 1. Lægdommers faktiske aldersfordeling pr. 1.1.2016 er sammenlignet med den forventede aldersfordeling.⁸

Den aldersmæssige skævhed blandt lægdommerne er aftaget en smule gennem årene, hvilket afspejler sig i, at forskellen mellem lægdommers og befolkningens gennemsnitsalder med tiden er mindsket: Mens lægdommerne i 1996-udvalget i gennemsnit var 7,7 år ældre end den del af befolkningen, de repræsenterer, var forskellen for 2000-udvalget på 7,1 år og for 2004-udvalget på 7,0 år. For 2008-udvalget er denne forskel reduceret til 6,3 år og for 2012-udvalget var forskellen på 5,1 år. Dette svarer stort set til 2016-udvalget, hvor lægdommerne i gennemsnit er 5 år ældre end den del af befolkningen, de repræsenterer. Det bemærkes, at den reducerede aldersmæssige skævhed først og fremmest er et resultat af en generelt aldrende befolkning, idet gennemsnitsalderen for lægdommerne har været ret stabil (47-48 år) i den samlede undersøgte periode fra 1996 til 2016.

4. Etnisk herkomst

Kun personer med dansk statsborgerskab kan blive udtaget til lægdommere. De følgende beregninger er derfor alene baseret på oplysninger om personer med dansk statsborgerskab.

⁸ Den forventede aldersfordeling blandt lægdommere er udregnet på baggrund af aldersfordelingen i befolkningen 18 til 65 år.

495 af personerne i 2016-udvalget er af anden etnisk herkomst end dansk, mens det drejede sig om 413 personer i 2012-udvalget, 292 personer i 2008-udvalget, 143 af personerne i 2004-udvalget, 97 i 2000-udvalget og 72 i 1996-udvalget, jf. tabel 2. Der er altså over de seneste 20 år sket næsten en syvdobling i antallet af lægdommere med anden etnisk herkomst end dansk. Stigningen har været mest markant fra 2004 til 2008, hvor der sket godt en fordobling. Fra 2012 til 2016 er sket en stigning på 20 pct.

I sidste kolonne i tabel 2 ses en beregning af procentdelen af faktiske udtagne lægdommere med anden etnisk herkomst i forhold til det forventede antal (andensidste kolonne). I de tre første undersøgelser udgjorde det faktiske antal udtagne lægdommere med anden etnisk baggrund lidt over halvdelen af det forventede. Den stigning, der i disse år har været i antallet af lægdommere med anden etnisk herkomst end dansk afspejler således alene stigningen i denne befolkningsgruppe i hele befolkningen. For 2008-udvalget er der derimod tale om en klar forbedret repræsentation, idet der er udtaget tre fjerdedele af det forventede antal med anden etnisk baggrund. Repræsentationen af personer af anden etnisk herkomst blandt lægdommere er forbedret en smule fra 2012-udvalget til 2016-udvalget, hvor der er sket en stigning på 2 procentpoint i andelen af faktiske udtagne lægdommere med anden etnisk herkomst i forhold til det forventede antal. Andelen af personer med anden etnisk herkomst end dansk udgør 4 pct. af det samlede 2016-udvalg, mens andelen af personer med dansk statsborgerskab og anden etnisk herkomst udgør 5 pct. af befolkningen.

Tabel 2. Lægdommere af anden etnisk herkomst end dansk fordelt efter periode

Lægdommerperiode	Det faktiske antal udtagne lægdommere	Det forventede antal ⁹ (fuld repræsentation)	Det faktiske i forhold til det forventede antal
1996-udvalget	72	134	54 %
2000-udvalget	97	175	55 %
2004-udvalget	143	278	51 %
2008-udvalget	292	390	75 %
2012-udvalget	413	504	82 %
2016-udvalget	495	590	84 %

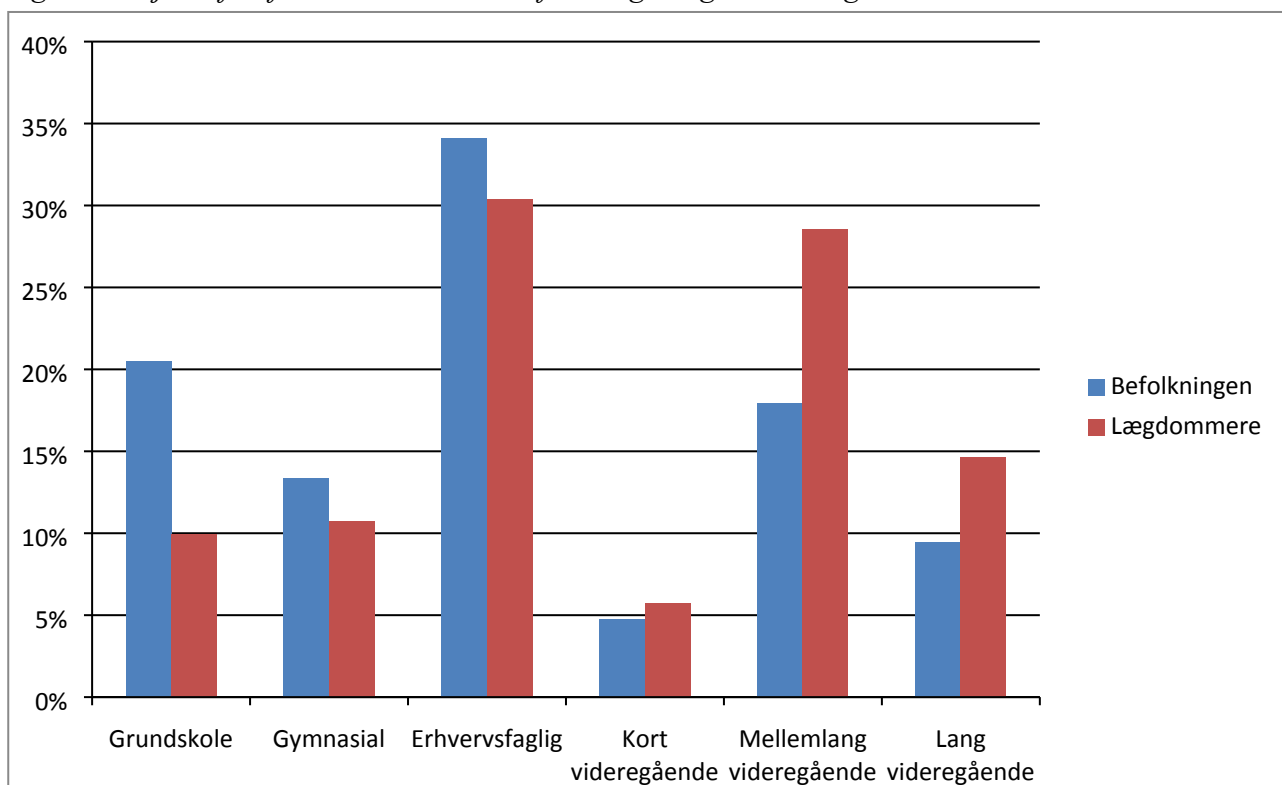
5. Uddannelse

Lægdommere har gennemgående en højere uddannelse end den del af befolkningen, de skal repræsentere. I befolkningen er det 27 pct., der har en lang eller mellemlang uddannelse, mens det blandt lægdommerne er 44 pct. Modsat er andelen af personer, som alene har en grundskoleuddannelse, mere end dobbelt så stor i befolkningen sammenlignet med lægdommerne. Endvidere ses af figur 2, at der blandt lægdommerne er lidt færre, der har en erhvervsfaglig

⁹ Det forventede antal personer med anden etnisk herkomst end dansk er udregnet på baggrund af andelen af indvandrere/efterkommere i befolkningen.

uddannelse og en gymnasial uddannelse i forhold til befolkningen. Det er stort set samme billede, der er set i de tidligere undersøgelser.

Figur 2. Højeste fuldførte uddannelse i befolkningen og blandt lægdommere.

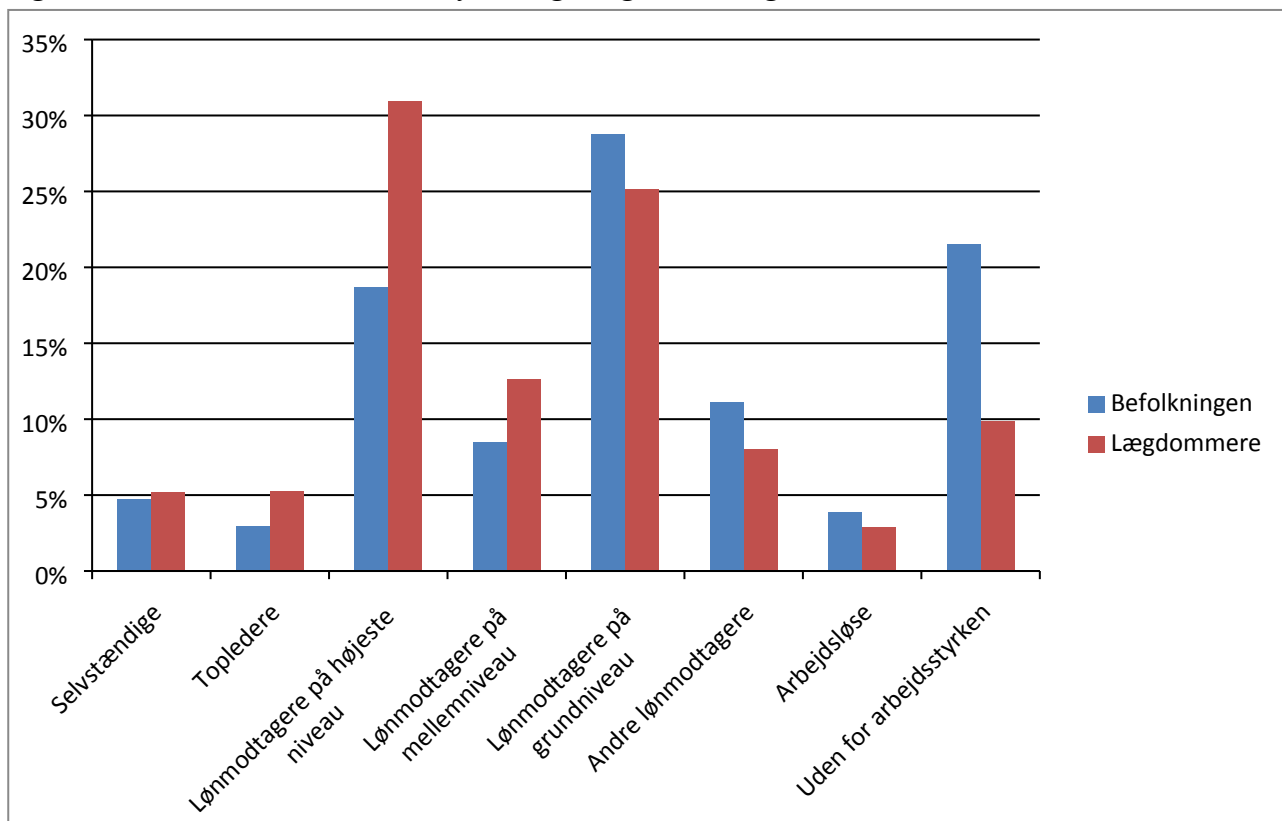
6. Socioøkonomisk status

Figur 3 oplyser om arbejdspositionen for lægdommere og for befolkningen.

Gruppen af ”selvstændige” indeholder både selvstændige og medarbejdende ægtefæller. ”Topledere” er personer med arbejde inden for planlægning, ledelse, koordinering og evaluering af de overordnede aktiviteter i virksomheder, den offentlige sektor og andre organisationer. ”Lønmodtagere på højeste niveau” forudsætter viden på højeste niveau, bl.a. analyse- og forskningsarbejde, rådgivning, udviklingsarbejde og undervisning. Det er typisk akademisk uddannede, men også lærere, pædagoger, sygeplejersker, socialrådgivere og andre med en mellemlang videregående uddannelse indgår i gruppen. ”Lønmodtagere på mellemniveau” forudsætter viden på mellemniveau, typisk en mellemlang eller kort videregående uddannelse. Gruppen omfatter bl.a. lægesekretærer, speditører, politibetjente, ejendomsmæglere m.v. Endelig vedrører ”Lønmodtagere på grundniveau” arbejdstagere med færdigheder på grundniveau inden for kontorarbejde, kundeservice, salg, håndværkspræget arbejde m.v. Gruppen ”Andre lønmodtagere”

omfatter manuelt arbejde, bl.a. rengøringsarbejde, vagtarbejde, lagerarbejde mv. Gruppen omfatter også personer, som ikke har kunnet indplaceres i de øvrige grupper grundet manglende oplysninger.¹⁰

Figur 3. Socioøkonomisk status i befolkningen og blandt lægdommere.¹¹

Som det ses af figur 3, adskiller lægdommeres socioøkonomiske position sig fra befolkningens på næsten alle områder. Der er således en signifikant større andel af lægdommerne, der er topledere eller lønmodtagere på højeste eller mellemste niveau sammenlignet med befolkningen. Til gengæld er der for lønmodtagere på grundniveau, andre lønmodtagere, arbejdsløse og personer uden for arbejdsstyrken en signifikant mindre andel blandt lægdommere, end der er i befolkningen. Dette resultat svarer stort set til det, der er set i de tidligere undersøgelser.

¹⁰ Se Danmarks Statistiks fagklassifikation:

<http://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=16711&sid=disco>

¹¹ I de tidligere undersøgelser er den socioøkonomiske status opgjort på baggrund af de 20-59-årige, mens denne undersøgelse omfatter de 20-62-årige i henholdsvis befolkningen og blandt lægdommere. Årsagen til, at personer ældre end 62 år ikke indgår, er, at den på nuværende tidspunkt senest tilgængelige socioøkonomiske status er opgjort per ultimo 2013, og personerne ikke må være ældre end 65 år for at kunne indgå som lægdommere i 2016-udvalget.